

ИЗЛОЖБА
ВОЈНОГ МУЗЕЈА

ДВА ВЕКА ВОЈНЕ У

Поводом Дана државности Републике Србије и Дана Војске Србије у Галерији Војног музеја отворена је изложба „Два века војне униформе у Србији“. Изложбу је отворио министар одбране Драган Шутановац и том приликом истакао да су два века војне униформе у Србији и 130 година постојања Војног музеја историјске чињенице којима наша држава може да се поноси.

Музејски експонати, пре свега униформе, али и уметничке слике и наоружање изложени у Војном музеју сведочанство су континуитета војног организовања у Србији од Првог српског устанка до данашњих дана. Каталог који прати изложбу садржи текст њеног аутора Маријане Јовелић, која истиче да су на развој војне униформе у Србији највише утицале политичке околности. Узори су тражени у великим државама, али је истицана и аутентичност. Национални костим, који је сједињавао и оријенталне и европске утицаје, заправо је претеча прописане војне униформе. Такво одело понео је заметак српске стајаће војске – батаљон регулаша, установљен 1808. године.

Отварајући изложбу својеврсним коментаром о тој чињеници, министар Шутановац је рекао: „Наш простор је у ранијим временима обележен ратовима, а добар део наше историје обележен је униформама. Нису стране државе имале утицај на изглед српске униформе у појединим периодима историје, већ су људи који су током историје управљали нашом државом сами настојали да остваре комуникацију са другим државама, које су им биле мање или више наклоњене, прихватањем одређених утицаја“.

Преломни период у развоју униформе представљала је прва влада кнеза Михаила Обреновића (1839–1842), када је дефинисан изглед војника и официра, који ће се умногоме задржати до 1941. године. А како су се поменути утицаји и

Снимио Немања ПАНЧИЋ

НИФОРМЕ

борбе за наклоност преламали у изгледу српске униформе, сведочи писање кустоса Маријане Јовелић:

„У доба уставобранитеља (1842–1858) мења се униформа по узору на Француску и Пруску. У духу времена уводи се шлем М.1847, такозвани *piklhaube*. С повратком кнеза Милоша на власт, 1859. године, уведена је раскошна гардијска униформа, која је имала и практичну намену – да избрише сећање на претходну, ривалску династију Карађорђевић. Уз незнатне измене, та униформа се задржала све до 1941. године.

Официрски шињел, установљен 1861. године, задржава се, уз одређене модификације, све до данашњих дана. Слично је и са официрском ешарпом, која се одржала и у Српској и Југословенској војсци до 1941. године. Народна војска била је одевена у одело слично народној ношњи, са основним војничким кројем.

У другој половини 19. века појављује се плава шајкача, која се, иако аустроугарског порекла, одомаћила у српском националном костиму. Средином седамдесетих година 19. века официри добијају капу француског кроја, тзв. *кели*, а појављује се и посебна блуза, тзв. *гуњић*, који је прослављен у српско-турским ратовима.

Законом о устројству војске из 1883. године укинута је двојство народна – стојаћа војска, а краљ Милан се у опремању својих јединица окреће немачким узорима. Промене услови ратовања уступају место једноставности и прагматичности. Велика промена учињена је 1908. године, када је уведена сивомаслинаста униформа. После преласка преко Албаније, десеткована Српска војска реорганизована је на Крфу и опремљена француском униформом *bleu horizon* из 1915. године, са шлемом *каки* боје, система Адријан, на којем је аплициран српски грб. Српска војска је у том периоду носила и француску униформу *kaki moutard*, а енглеска блуза такође добија значајно место у одевању српских војника.

Од уједињења 1918. године, на територијама које су раније припадале Аустроугарској монархији задржала се униформа те војске, којој су само додате нове ознаке, а новина је подофицирска и војничка блуза, тзв. *колоран*. Прекретницу у униформисању Војске Краљевине СХС доноси 1924. година. Тада се уводи морнаричко одело, које се ослањало на европске, нарочито

аустријске и енглеске узоре, што је униформи дало очекивану елеганцију. Краљ Александар је показивао симпатије према униформи победничке Српске војске из Првог светског рата, позивајући се на вредности њене традиције.

Преломна година у дизајну униформе била је 1939, када се Уредбом избацује традиционална тврда официрска шајкача, а кокарда замењује амблемом. Главни инспиратор новина био је кнез намесник Павле Карађорђевић.

У току Другог светског рата Партизански одреди Југославије и Југословенска војска у отаџбини нису имали прописану одећу. Ношене су старе униформе Југословенске војске, делови униформи заробљених непријатеља, али често и цивилна одећа. Југословенска војска у отаџбини углавном је носила ознаке чинова М. 1939, са малим варијацијама. Таквом шаренилу доприносила је савезничка помоћ, која је стизала свим герилским покретима. Прве ознаке чинова у НОВ и ПОЈ уводе се 1942, односно 1943. године.

Након Другог светског рата униформи су својствен изглед дале тврде еполетушке, осмишљене према совјетском узору. Веће измене уводе се 1953. године, а још изразитије две године касније, и таква се униформа са малим променама одржала све до 1991. године. Делови униформе који су представљали обележје српских официра, на пример, официрске чизме са дугим сарама, елиминисани су 1964. године. Развој самоуправљања ублажио је хијерархијске разлике, што је дириговао државни врх. Тако се током 1970. године изједначавају подофицирска и официрска униформа. Година 1982. доноси измену официрских чинова. Заправо, све промене настале у периоду после 1955. само су обједињене 1989. године.

После распада СФРЈ промењени су име војске, њене униформе и ознаке. Нове униформе и ознаке, уведене 1994. и 2007. године, помириле су захтеве савременог ратовања и националне традиције.

О увођењу нових ознака у Војску Србије, што се по природи ствари надозвезује на тему изложбе, министар Шутановца је рекао:

„Најновије преозначавање Војске Републике Србије, обликовано је жељом да имамо модерну војску, а да сачувамо традицију. Оно се није догодило ни под каквим утицајем са стране, већ под утицајем традиције српске војске и историје српске униформе. Србија искључиво модернизацијом може да сачува своју традицију. Зато ћемо ове године наставити са променама на униформи српске војске, које ће бити модерније, функционалније и јасно укоренење у српској војној традицији”.

Изложба ће бити отворена до средине марта. ■

Драгана МАРКОВИЋ